

“güneşlerin kalbine taht kuran melekler yağdırır yağmuru” ya da “Ötesini Söylemeyeceğim”

Ali SALİ

Genel kabuldür bir edebî metni ele alıp incelerken, o metni yorumlamaya çalışırken izlenen yollar, tercih edilen ve benimsenen edebî tavırla doğrudan bağlantılıdır. Eleştiri nazariyeleri de bunun için oluşturulmuştur zaten. Edebî metne nasıl yaklaşacağımızın, önümüzdeki metinden ne anlayacağımızın (veya anlamayacağımızın, hatta bir şey anlamak zorunda mıyız gibi bir meseleye girmeyeceğiz bu yazıda), metnin bize söylediklerinin (ya da bizim, metnin bize söylediğini sandığımız şeylerin) neye işaret ettiğine ya da neyi ima ettiğine tercih ettiğimiz edebî tavırla ulaşırız. Bu yazıda “metnin niyeti”, “yazarın niyeti”, “okurun niyeti” gibi muhataralı konulara girmeden Sezai Karakoç’un bir şiirini ele almaya çalışacağız.

Genel bir kabul vardır “şiirin manası şairin batnında gizlidir” diye. Bu genel kabulden hareket etmek yerine “şiirin manası şiirin batnında gizlidir” yaklaşımıyla ele alacağız Sezai Karakoç’un şiirini. Bu yaklaşımdan hareket edeceğimizi söylemek her ne kadar bizi “metinden hareket” ediyormuşuz (ki mecburen bir metinden hareket edeceğiz, çünkü ele alacağımız şiir sonuçta bir metin), metnin dışına çıkmayacakmışız gibi gösterse de, yazıda edebî eleştiri anlamında “metnin niyeti” gibi muhataralı bir eksen üzerinde ilerlemeyeceğiz. Metinden hareket ederek ele alacağımızı söylüyoruz, ama metni yorumlarken metnin dışı unsurlardan yararlanarak yapacağız bu işi. Metnin bize söylemediği, metin içinde yer almayan unsurları kullanacağız şiiri ele alırken, şiirin biz okurlara ne söylediğini çıkarmaya çalışırken.

Sezai Karakoç üzerine, şairin modern Türk şiirindeki yeri, günümüz Türk şiirine kattıkları, Türk düşünce hayatındaki yeri, Türk düşüncesine eklediği yeni şeyler gibi meseleler üzerine söylemek istediklerimizi başka bir zemine bırakarak sadece şiirin bize ne söylediğine, bize hangi tedarikleri ima ettiğine değineceğiz. Karakoç’un ele alacağımız şiiri 1953 yılı Eylül ayında yazdığı “Ötesini Söylemeyeceğim” başlıklı şiiri. Şiir Karakoç’un Şahdamar isimli şiir kitabında yayımlandı. Karakoç’un *Gün Doğmadan* isimli şiirler toplamının bir araya getirildiği kitabında da yine “Şahdamar” bölümünde yer aldı.

Şiir 10 yaşında bir kızın (şiiirde geçen ifadeyle Tunuslu bir kızın) ağzından biraz da tahkiye ederek söylüyor bize söyleyeceklerini. Yine bir genel kabule değinelim burada: Bir şiir yayımlandıktan sonra anlamı, tedaileri, hatta denetimi şairinin elinden çıkar ve okurun eline geçer. Şair her ne söylemiş olursa olsun (manası şairin batnında gizli de olsa) o artık okurun elindedir ve okur sayısınca farklı anlamlara işaret eder yayımlanan ve belki şairinin tek bir anlamla kaleme aldığı şiir. Her okur da (burada yine bir genel kabulü hatırlatalım) istidadı ölçüsünce bir şeyler fehmeder okuduğu şiirden. Hani Mevlana diyor ya (mealen) “sen ne söylersen söyle, söylediğin muhatabının anladığı kadardır” diye. Onun gibi bir şey.

Ötesini Söylemeyeceğim şiiri

“Kırmızı kiremitler üzerine yağmur yağıyor

Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz” mısralarıyla açılıyor ve

“Kalkıp gidin kırmızı kiremitler üzerine

Bizim tahta evin üzerine yağmur yağıyor” mısralarıyla sona eriyor. Sezai Karakoç şiirde her ne kadar biraz da olsa tahkiyeyi kullanıyor olsa da şiiri karşıtlıklar üzerine kuruyor. Hani yukarda demiştik “şiirin manası şiirin batnında gizli” diye. Biz şiiri okurken şiirin bize ne söylemek istediğinin ipuçlarını biraz da bu karşıtlıklardan yakalıyoruz. Her şeyden önce şiir “kırmızı kiremitler” tamlamasıyla açılıyor ve bizi evlerin çatılarında “kiremitin kullanılabilirdiği” bir atmosfere taşıyor. Yani şiirin devamında okura sunulacak olan yaşantı örnekleri en azından bir büyük şehir olmasa bile bir kasaba irisi şehirde yaşanmış olmalı. Üstelik şiirin ilerleyen mısralarından çıkardığımızı göre bu “kırmızı kiremitler” aynı zamanda Medenî Adamlara, tuhaf ve acayip şapkalı adamlara ait olan bir mekâna işaret etmektedir. Şiirin hemen ikinci mısrasında da karşıtlıkla karşı karşıya kalıyoruz okur olarak: Şiirin kahramanı “tahtadan bir evde yaşıyor”: *Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz*. Hemen Sezai Karakoç’un Erganili olduğunu, Ergani’de ortaokul olmadığı için ortaokulu Maraş’ta okuduğunu hatırlıyoruz. “Kırmızı kiremitler” ve “tahtadan evler” görüntülerinin şairin hayal hanesine bu mekânlardan kazındığı kanaatine varıyoruz. Şiirin yazıldığı tarihe bakınca (1953 Eylül) o tarihte şairin Ankara’da Mülkiyede okuduğunu hatırlıyoruz. O tarihte muhtemelen Ankara’da da bu ikili karşıtlığın kurulabileceği manzaralar vardı henüz. Fakat bizi “Ergani veya Maraş manzarasıdır” kanaatine götüren muharrir gücün, şiirin ilerleyen mısralarında şiirde bize seslenen kahramanın 10 yaşında bir kız çocuğu olduğunu öğrenmemiz olduğunu söyleyebiliriz. Tabii bütün bu çıkarımlar, bu tedailer metin dışı unsurlardan yola çıkarak edindiğimiz kanaatler.

Şiirin başlangıç kısımlarında (ilk 9 mısradaki) şiirdeki yaşantı örneklerinde kötüyü temsil eden ve şiir boyunca “seslenen” yabancından herhangi bir iz yoktur. Yabancı, şiire ancak onuncu mısradaki dâhil olur:

“İmkân ve ihtimal bile yok sizin bilmenize Bay Yabancı”. “Kırmızı kiremitli evler - Tahtadan evler” karşıtlığına onuncu mısra ile birlikte yeni bir karşıtlık unsuru olarak “Bay Yabancı” dâhil olur. “Bay Yabancı” farklıyı, “bizden olmayan” birini temsil eder. Biz derken kimi kastediyoruz? “Ötesini Söylemeyeceğim” şiiri bağlamında şiirde “Bay Yabancı” ve biz şiir okurlarına seslenen “10 yaşındaki kız çocuğu - Bekçi Halil’in kız kardeşinin oğlu - 10 yaşındaki kızın kardeşi Ali - kızın anne ve babası - kızın teyzesi - Tunuslular - amcasının oğlu Süleyman - akrep - Süleyman’ın tabancası - melekler”den oluşan kalabalık bir aileyi kastediyoruz. Bu kişiler şiirde ve 10 yaşındaki kızın dünyasında iyiyi temsil ediyor.

İyilerin karşıtını ise şiirde “Bay Yabancı - Bay Fransız - Matmazel Nikol - tuhaf şapkalar - yüzü kurabiye bayan - Medenî Adam - şeytan” oluşturuyor. Bu kişiler ise şiirde kötünün temsilcisi olarak çıkıyorlar karşımıza.

Şiirde Bay Yabancı ve biz şiir okurlarına seslenen 10 yaşındaki kız çocuğu Bay Yabancı’nın şiire dâhil olmasıyla birlikte onun “bilmesinin imkân ve ihtimali” bulunmadığını söylediği bir dünyadan bahseder. O dünyanın birkaç unsurunu kız çocuğu bize anlatır. “Suyun içinde gürül gürül yanan bazı tahtalar” bu dünyanın unsurları arasındadır. “Yıkık duvarın içine saklanan çalılar” da bu dünyanın unsurları arasındadır. Kız çocuğunun “kendisinden de bilgili olan elleri”, Bekçi Halil’in oğluna “halasından kalacak arsa” da bu dünyanın unsurları arasındadır. Bu dünyanın unsurlarını bilmeyen Bay Yabancı kız çocuğuna “Sizin def olup gitmenizi istiyorum işte o kadar” dedirtecek kadar istenmeyen bir dünyaya aittir. Üstelik bunu kardeşi “Ali de istiyor ama söylemekten çekiniyor”dur. Bay Yabancı yalnız da değildir. Ona “Gidiniz ve öteki yabancıları da beraber götürünüz” denilir. Bu mısradan da anlarız ki Bay Yabancı beraberinde öteki yabancıları da götürebilecek bir etkinliğe sahip olan kişidir. İstenmedikleri hâlde orada bulduklarına göre düpedüz işgalcidir bunlar.

“Tuhaf ve acayip şapkaları” vardır bu yabancıların. Şapkalarını da alıp gitmeleri istenir. Boyunlarında “uzun ve süslü şeritleri” vardır. Bu “uzun ve süslü şeritleri” kravat olarak anlayabileceğimiz gibi (çünkü birkaç mısra sonra Bay Yabancıya birdenbire Medenî Adam denir), bunların askerî unsurlar olduğu şeklinde de anlayabiliriz. Çünkü yine birkaç mısra ilerde “Tepesi demir askerleriniz babamı alıp götürmeseler” denmektedir. Her ne olurlarsa olsunlar bu yabancılar, bu dünyadan değildirler ve “def olup gitmeleri” istenmektedir. Üstelik bu yabancıların “kirli çamaşırları” vardır ve bu çamaşırları bu yabancılar “tahta döşemelerin üzerinde” bırakmaktadırlar. Şiirde Bay Yabancıya ve biz şiir okurlarına seslenen kız çocuğunun kardeşi Ali iyiler arasında olmasına rağmen, bu yabancıların “gömleğini mutlaka giyecektir”. Oysa kız çocuğu ne Bay Fransız’ın gömleğini ne de Matmazel Nikol’ün “etekleri kıvrım kıvrım” “kırmızı ipekli gömleğini” giymek istemektedir.

Yabancıların oluşturduğu dünyanın insanları da bir gariptir. Askerlerin “tepesi demir”, Bay Yabancı'nın metresi bayanın “yüzü kurabiye” olmasına rağmen, “beyaz ve yumuşak” bir yapıya sahiptir. Bayanın “tepesinde ikisi kısa biri uzun üç tüy var”dır. Bay Yabancı üstelik o bayanı “başka yerlerden getiriyor”dur. Bay Yabancı evli olmasına rağmen, başka yerlerden getirdiği bu bayanı eliyle belinden tutmakta ve çok öpmektedir. Kız çocuğu Bay Yabancı'nın o bayanı çok öpmesini ağzından kaçırıp annesine söylemek gafletinde bulunur (bize seslenen kız çocuğu bunu şiirde dile getirmez, ama sonrasında söylediklerinden çıkarırız biz bunu) ve annesi “böyle konuşmak ayıptır” diye uyarır kızını. Üstelik kızın annesi “o kadına şeytan” demektedir. Kızın annesinin dışında “Bizim kediler de ona tuhaf tuhaf” bakmaktadırlar. Sadece bu yaptıklarından dolayı kız tarafından “Siz şeytani çok seviyorsunuz galiba Bay Yabancı” şeklinde suçlanmaktadır ve “Siz şeytani niçin bu kadar çok öpüyorsunuz” diye muaheze edilmektedir.

Kız çocuğu tarafından Bay Yabancı'nın kadını “sizinki bizimkinden daha güzel” şeklinde olumlanırken, “Ama bizimki sizinkinden daha efendi daha utanç” şeklinde ayıplanmaktadır. Bay Yabancı'nın kadını bize seslenen kızların evine (tahta ev) hiç gelmemiştir ve bundan dolayı da hiç görülmemiştir. Üstelik yağmur o kadını “hiç deliğinden çıkarmıyor”dur. Oysa kız çocuğu yağmuru çok sevmektedir, ama Bay Yabancı'nın “ıslak saçlarını” hiç sevmiyordur. Çünkü Bay Yabancı'nın ıslak saçları “Tunusluların saçlarına hiç benzemiyor”dur. Tunusluların şiire muhtemelen bir yansıtma gereği olarak girdiğini, bir hukuki kaçış unsuru olarak kullanılmak üzere şiire girdiğini ise hemen o mısran ardından gelen “Bizim saçlarımıza benzemiyor sizin saçlarınız” mısrasından çıkarıyoruz. Bizim kedilerin bile tuhaf baktığı o kadını kızın amcasının oğlu Süleyman da sevmemektedir. Üstelik Süleyman o kızdaki başkasını sevmiyordur. Kız çocuğu ve onun iyi özellikleriyle sözünü ettiği kişiler “her tarafı tahtadan olan evleri” sevmektedirler.

Şiirin sonuna doğru çok daha temel ve derinlikli bir konudaki karşıtlıklar serilir önümüze. Mesela Bay Yabancı'nın matmazeli ölse, Bay Yabancı matmazeli bir daha göremeyecektir. Fakat bu hâl bizde tam tersi bir durumdur: “Hâlbuki bizim ölümlerimizi teyzem görüyor”. Kızın teyzesi onlarla konuşmaktadır üstelik. Bir başka çok önemli fark vardır yabancılarla bizim aramızda: Melekler ve yağmur:

“Melekler bir demir parçasının üzerine oturmuşlar
Her biri bir damla atıyor aşıya
İşte yağmur bunun için yağıyor
Ben bunun için yağmuru seviyorum
Yağmur bizim için yağıyor
Çalılar için Süleyman'ın tabancası için”

Meleklerin her birinin bir damla atmasıyla yağın yağmurun dünyası aynı zamanda koskocaman bir menkıbe dünyasıdır da. Bu dünyada “güneşlerin kalbine taht kurmuş melekler” ile “sohbet halkası” oluşturulur, “habbeden kub-beye, kubbeden habbeye yolculuk” yapılır. Ve bu hâller birer “esatîr-ül evvelîn” olarak görülmediği için insanların algısına etki eder. Dünyayı yorumlamasına etki eder. Bay Yabancı ve onun temsil ettiği değerler böyle bir algıya da yabancı oldukları için “Onun için gidin ve şapkalarımızı da beraber götürün” denilen bir istenmeyenler topluluğudur. İstenmedikleri için de

“Kalkıp gidin kırmızı kiremitler üzerine
Bizim tahta evin üzerine yağmur yağıyor” denir.

Doğumunun 80. Yılında Sezai Karakoç'un Şiiri

